

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANAYASA MAHKEMESİ

www.anayasa.gov.tr

Avrupa Birliği tarafından
eř-finanse edilmektedir.

COUNCIL OF EUROPE

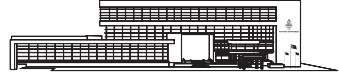
CONSEIL DE L'EUROPE

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASA MAHKEMESİ

ANAYASA MAHKEMESİNİN TEMEL HAKLAR ALANINDAKİ KARARLARININ ETKİLİ ŞEKİLDE UYGULANMASININ DESTEKLENMESİ
AVRUPA BİRLİĞİ - AVRUPA KONSEYİ ORTAK PROJESİ

Bu yayın, "Anayasa Mahkemesinin Temel Haklar Alanındaki Kararlarının Etkili Şekilde Uygulanmasının Desteklenmesi Avrupa Birliği Avrupa Konseyi Ortak Projesi" kapsamında hazırlanmış ve yayımlanmıştır. Bu yayının basımı Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin mali desteği ile gerçekleştirilmiştir.

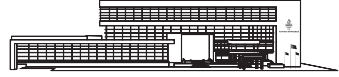
Bu yayın, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanmıştır. İçerik Anayasa Mahkemesi sorumluluğundadır ve her zaman Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmaz.

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, Avrupa Konseyi İletişim Müdürlüğünden (F-67075 Strasbourg Cedex veya publishing@coe.int) yazılı izin alınmadan fotokopi, kayıt veya herhangi bir bilgi saklama ya da geri alma sistemi dâhil olmak üzere elektronik veya mekanik hiçbir şekilde veya hiçbir yolla çoğaltılamaz veya kullanılamaz.

© Avrupa Konseyi, Ankara 2026
Basım yeri: Ankara
Baskı: TAM POZİTİF REKLAM ve MATBAA

İÇİNDEKİLER

A. ANAYASA YARGISI	9
1. Anayasa Nedir?	9
2. Niçin Anayasalara ve Anayasa Mahkemelerine (Anayasa Yargısına) Gerek Vardır?	9
3. Anayasa Yargısının Tarihî Gelişimi	9
B. TÜRK TARİHİNDE ANAYASA YARGISI VE KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE ANAYASA MAHKEMESİ	13
1. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu	14
2. 1982 Anayasası Dönemi	14
3. 2010 Anayasa Değişiklikleri Sonrası Dönem	15
4. 2017 Anayasa Değişiklikleri Sonrası Dönem	15
C. ANAYASA MAHKEMESİNİN GÖREVLERİ	19
1. Norm Denetimi	19
2. Bireysel Başvuru	23
3. Yüce Divan Yargılamaları	27
4. Siyasi Parti Kapatma Davaları	27
5. Siyasi Partilerin Mali Denetimi	27
6. Yasama Dokunulmazlığı İşleri	27
7. Milletvekilliğinin Düşmesi İşleri	27
8. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Seçimi	27
Ç. ANAYASA MAHKEMESİNİN YAPISI	31
1. Üyelerin Seçimi	31
2. Genel Kurul	32
3. Bölümler	33
4. Komisyonlar	33
5. Araştırma ve İctihat Birimi (Ar-İç)	33

D. ULUSLARARASI İLİŞKİLER	37
1. Dünya Anayasa Yargısı Konferansı (WCCJ)	37
2. Asya Anayasa Mahkemeleri ve Muadili Kurumlar Birliği (AAMB)	37
3. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı (CECC).....	38
4. Afrika Anayasa Yargısı Konferansı (CCJA)	38
5. İslam Dünyası Anayasa Yargısı Konferansı (İDAY).....	38
6. Türk Dünyası Anayasa Yargısı Konferansı (TÜRK-AY)	39
7. Balkan Ülkeleri Anayasa Mahkemeleri Forumu	39
8. İkili İş Birliği Protokolleri.....	39
E. İSTATİSTİKLER	41
1. Bireysel Başvuru İstatistikleri	43
2. Norm Denetimi İstatistikleri.....	46

Kadir ÖZKAYA

Anayasa Mahkemesi Başkanı

TAKDİM

Anayasalar, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alarak egemenlik yetkisinin kullanımını demokratik ilkeler çerçevesinde belirleyen toplumsal sözleşmelerdir. Anayasa mahkemeleri de insanı ve devleti, adalet temelinde yaşatma ortak amacını gerçekleştirmek üzere varlık kazandırılan kurumlardır. Dolayısıyla anayasa mahkemelerinin asli görevi, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alarak egemenlik yetkisinin kullanımını demokratik ilkeler çerçevesinde belirleyen ve toplumsal sözleşme olarak adlandırılan anayasaların işlevselliğini sağlamaktır.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere kurulan Türk Anayasa Mahkemesi görev ve yetkileri kapsamında adalet, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler gibi değerlerin gerçekleşmesine katkı sağlamaya; bireylerin ve kurumların adalet duygularını tatmin etmeye, devlete ve hukuka olan güvenlerini artırmaya çalışmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, başta yüksek yargı organları olmak üzere tüm yargı teşkilatı, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile iş birliği içinde çalışmakta; bu iş birliğiyle geliştirilen projelerin içinde aktif olarak yer almaktadır. Bu önemli projelerden biri de Avrupa Konseyi ile ortaklaşa yürütülen "Anayasa Mahkemesinin Temel Haklar Alanındaki Kararlarının Etkili Şekilde Uygulanmasının Desteklenmesi Projesi"dir. Söz konusu proje kapsamında geliştirilen iletişim stratejisiyle Anayasa Mahkemesi kararlarının ve bu kapsamda insan haklarının korunması ve geliştirilmesi rolünün objektif etkisinin hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan Anayasa Mahkemesi tanıtım kitapçığının faydalı olmasını dilerim.

ANAYASA YARGISI

A. ANAYASA YARGISI

1 Anayasa Nedir?

Anayasa; devletin temel organlarının kuruluş ve işleyişini, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen ve normlar hiyerarşisinde en üst basamakta yer alan temel kanundur. Anayasa hükümleri; yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan hukuk kurallarıdır.

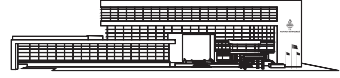
2 Niçin Anayasalara ve Anayasa Mahkemelerine (Anayasa Yargısına) Gerek Vardır?

Anayasalar ve anayasa yargısı; demokratik hukuk devletin hayata geçirilmesi, temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla doğmuştur.

Hukukun üstünlüğü ilkesi ile kuvvetler ayrılığı ilkesi iktidarın hukuk kurallarıyla sınırlandırıldığı ve hakların güvence altına alındığı bir anayasal devletin tesis edilmesini sağlayan temel anayasal ilkelerdir. Anayasal demokrasilerin vazgeçilmez kurumları olan anayasa mahkemeleri; bu iki temel ilkenin ışığında anayasaları, temel hak ve özgürlükleri koruma gayesine hizmet etmektedir. Ayrıca bir toplum sözleşmesi niteliği taşıyan anayasaların toplumsal çeşitliliği kucaklaması ve kapsaması gerektiği dikkate alındığında anayasa mahkemelerinin temel anayasal değerleri koruma işlevi sayesinde belirli bir toplumdaki bireylerin bir arada yaşamasını güvence altına alan kurumlar olduğu sonucuna ulaşılabacaktır. Bu bağlamda yasama ve yürütme organlarının düzenleyici işlemlerinin denetlenebilmesini sağlamak, temel hak ve özgürlükleri koruma altına alarak insanların barış içinde bir arada yaşayabilmesine imkân sunmak için ihtiyaç duyulan temel müessese anayasa yargısıdır.

3 Anayasa Yargısının Tarihî Gelişimi

Anayasa yargısı ilk defa 1803 tarihli Marbury-Madison davası ile Amerika'da ortaya çıkmıştır. Bir asırdan uzun bir zaman sonra ise Avrupa modeli anayasa yargısı kendisini göstermiştir. Avusturyalı ünlü hukukçu Hans Kelsen, Amerikan tecrübesini de dikkate alarak kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek merkezî ve müstakil bir anayasa mahkemesinin kurulması gerektiği fikrini ortaya atmıştır. Bu fikir ışığında 1920

yılında Avusturya'da anayasa mahkemesi kurulmuştur. Anayasa yargısının ciddi bir şekilde Avrupa anayasalarında yer alması ise İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra gerçekleşebilmiştir. Özellikle İtalya ve Batı Almanya, yeni anayasalarında merkezleştirilmiş anayasa mahkemelerine yer vermiştir. Bu iki ülkenin anayasalarında merkezleşmiş bir anayasa mahkemesini oluşturmasında, baskıcı ve otoriter rejimler dönemlerinde yaşadıkları mutlak çoğunluğun ölçüsüzlüğünün sonuçları etkili olmuştur.

**TÜRK TARİHİNDE
ANAYASA YARGISI
VE
KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE
ANAYASA MAHKEMESİ**

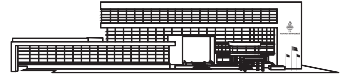
B. TÜRK TARİHİNDE ANAYASA YARGISI VE KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE ANAYASA MAHKEMESİ

1876 Kânûn-ı Esâsî’de siyasal denetim öngörölmüş, 1921 Anayasası’nda bu konuya dair herhangi bir hüküm yer almamıştır. 1924 Anayasası’nda anayasanın üstünlüğü açıkça tanınmış fakat kanunların bir yargı organı tarafından denetlenebilmesine ilişkin bir sistemden söz edilmemiştir. Anayasa’nın 103. maddesi, “Hiçbir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafi olamaz.” şeklindeki hükümle kanunların Anayasa’ya aykırı olamayacağını düzenlemesine rağmen aykırılık durumunda hangi yol ve yöntem izleneceğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir

Türkiye’de anayasa yargısı alanında öncü kabul edilebilecek gelişmelerden birine Hâkim Refik Gür imza atmıştır. Refik Gür, 1949 yılında Akşehir Asliye Hukuk Mahkemesi hâkimi olarak görev yaptığı dönemde önüne gelen bir davada, davaya uygulanacak kuralın Anayasa’ya aykırı olduğunu tespit etmiş ve o dönemde kanunların Anayasa’ya uygunluğunun mahkemelerce resen denetimi olmamasına rağmen anayasaya uygunluk denetimi yapmıştır.

Refik Gür’ün Anayasa’ya aykırı olduğunu düşündüğü kural, 19/7/1943 tarihli ve 4486 sayılı Teknik Ziraat ve Teknik Bahçıvanlık Okulları Kanunu’nda düzenlenmektedir. Anılan Kanun, köy okulunu bitiren fakat öğrenimine devam etmeyen bazı çocukların Tarım Bakanlığınca seçilerek teknik ziraat ve bahçıvanlık okullarına gönderilmesi zorunluluğunu getirmekte ve bu zorunluluğu yerine getirmeyen veli ya da vasinin para cezasına çarptırılacağını öngörmektedir.

Refik Gür’ün önüne gelen uyuşmazlığa konu olayda bir çocuk, 4486 sayılı Kanun’un 3. maddesi gereğince velisinin rızası bulunmaksızın teknik ziraat okuluna kaydedilmiştir. Bir süre sonra uygunsuz hareketleri sebebiyle okulla ilişkisi kesilen çocuğa yapılan masraflar, Kanun’un 7. maddesi gereğince velisinden talep edilmiştir. Velisi ise çocuğunun rızası dışında, zorla okula alındığını öne sürerek davanın reddini istemiştir. Akşehir Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi Gür, söz konusu hükümlerin Anayasa’nın 103. maddesinde ifade edilen kanunların Anayasa’ya aykırı olamayacağı kuralına ve 87. maddesinde düzenlenen ilköğrenimin zorunluluğuna ilişkin ilkelere aykırı olduğuna, dolayısıyla uygulanamayacağına kanaat getirmiş ve davalıyı haklı bularak davayı reddetmiştir. Kararın temyiz edilmesi sonucunda Yargıtay, kanunların anayasaya uygunluk denetiminin yapılmasında Meclisin söz sahibi olduğu gerekçesiyle kararı bozmuştur. Bozma kararına direnen Refik Gür’ün direnme kararını Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 3 Aralık

1952’de mahkemelerin böyle bir denetim yapma yetkisinin bulunmadığı gerekçesiyle bozmuş; özel dairenin kararını onamıştır. Bu olaydan sonra söz konusu hükümler, Türkiye Büyük Millet Meclisinde tartışmalara sebep olmuş ve 1953 yılında çıkarılan bir kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Refik Gür, bu olayla Türk anayasacılık tarihinde iz bırakmış; verdiği karar da sonradan Anayasa Mahkemesinin kuruluşuna giden yolda hatırlanacak bir adım olarak hukuk tarihinde yerini almıştır.

1 Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkileri, yargılama ve çalışma usulü ile kararlarının niteliği 1961 Anayasası’nın 145 ila 152. maddelerinde düzenlenmiş; buna bağlı olarak 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ise 22/4/1962 tarihinde kabul edilmiştir. Anayasa Mahkemesine kurulduğu bu ilk dönemde; kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Anayasa’ya “şekil ve esas” bakımından uygunluğunu denetleme görevinin yanı sıra görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Anayasa’da sayılan kişileri Yüce Divan sıfatıyla yargılama, siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara bakma, siyasi partilerin gelir kaynakları ile giderlerine ilişkin hesapları inceleme ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirme yetkisi verilmiştir. 1961 Anayasası’nda 1971’de gerçekleştirilen değişiklikle kanun hükmünde kararnameleri şekil ve esas bakımından, anayasa değişikliklerini ise Anayasa’da gösterilen şekil şartları bakımından denetleme görevi verilerek Anayasa Mahkemesinin görev alanı düzenlenmiştir.

2 1982 Anayasası Dönemi

Anayasa Mahkemesi, 1982 Anayasası’nda 146 ila 153. maddeler arasında düzenlenmiştir. 1982 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesine ilişkin ilk kanuni düzenleme, 10/11/1983 tarihli ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile yapılmıştır.

1982 Anayasası’nda Anayasa Mahkemesine kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Anayasa’ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetleme; Anayasa değişikliklerini ise sınırlı sayıdaki şekil eksiklikleri yönünden inceleme ve bunların yanı sıra Anayasa’da sayılan bazı kişileri görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılama ile siyasi partilere ilişkin dava ve başvurulara bakma görevi de verilmiştir.

1982 Anayasası’nın ilk hâlinde Anayasa Mahkemesi, on bir asıl ve dört yedek üyeden oluşacak şekilde kurulmuştur. Anılan düzenlemede bu üyelerin seçimi Cumhurbaşkan-

nı tarafından gerçekleştirilmekteydi. Cumhurbaşkanı; iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından, üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi ise üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçmekteydi. Anayasa'ya göre Anayasa Mahkemesine seçilen üyeler 65 yaşını doldurunca emekli olmaktaydı.

③ 2010 Anayasa Değişiklikleri Sonrası Dönem

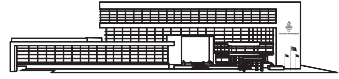
7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylamasıyla kabul edilmesiyle birlikte Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu Anayasa değişikliğinin ardından kabul edilen 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile de Anayasa Mahkemesinin çalışma usul ve esasları yeniden belirlenmiştir. Bu değişiklik ile üye sayısı on yediye çıkartılan Anayasa Mahkemesinin, iki bölüm ve genel kurul hâlinde çalışması benimsenmiş; Mahkemeye mevcut görevlerinin yanı sıra bireysel başvuruları karara bağlama yetkisi ile bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesini yapmak üzere komisyonlar oluşturma imkânı tanınmıştır. Siyasi partilere ilişkin davalara, norm denetimine ve Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılması; bireysel başvuruların ise Bölümlerce karara bağlanması düzenlenmiştir.

Ayrıca yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesine; Yüce Divan sıfatıyla, "görevleriyle ilgili suçlardan" dolayı Cumhurbaşkanı'nı, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkan ve üyeleri ile Sayıştay Başkan ve üyelerini yargılama görevine ilave olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Genelkurmay Başkanını, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanını yargılama görevi de verilmiştir.

2010 Anayasa değişikliği ile birlikte, Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi on iki yıl ile sınırlandırılmış; üyelerin yeniden seçilememesi esası da getirilmiştir.

④ 2017 Anayasa Değişiklikleri Sonrası Dönem

Anayasa'nın bazı maddelerinde değişiklik getiren 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un kabul edilme-

siyle birlikte Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu anayasa değişikliğinin ardından 6216 sayılı Kanun'da da değişiklik yapılarak Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile yargılama usul ve esasları yeniden belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesinin üye sayısı on beşe düşürülmüş; Genel Kurulun Başkan veya Başkanvekilinin başkanlığında on üye ile toplanacağı, Bölümlerin ise altı üyeden oluşacağı düzenlenmiştir.

6771 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle "kanun hükmünde kararname" kavramı kaldırılmış; Cumhurbaşkanı'na, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri çıkarma yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddialarını inceleme yetkisi ve görevi de Anayasa Mahkemesine tanınmıştır.

6771 sayılı Kanun'la Anayasa'da yapılan değişiklikle Başbakanlık kaldırılmış ve Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilecek olanlar da değişmiştir. Buna göre kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açabilme hakkı; Cumhurbaşkanı'na, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir.

Bu değişiklikle Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayabileceği kişiler de yeniden düzenlenmiştir. Buna göre Anayasa Mahkemesi; Cumhurbaşkanı'nı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkan ve üyeleri ile Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamaktadır. Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanmaktadır. Anayasa Mahkemesinin Jandarma Genel Komutanını yargılama yetkisi ise kaldırılmıştır.

ANAYASA MAHKEMESİNİN GÖREVLERİ

C. ANAYASA MAHKEMESİNİN GÖREVLERİ

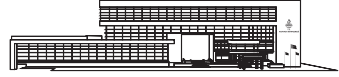
1 Norm Denetimi

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu; kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İttüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler. Anayasa değışikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak olağanüstü hâllerde ve savaş hâllerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesine dava açılmaz. Ayrıca usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar hakkında da Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Norm denetiminde "iptal davası" ve "itiraz yolu" olmak üzere iki tür başvuru usulü vardır. İptal davası yoluna "soyut norm denetimi", itiraz yoluyla denetime ise "somut norm denetimi" de denilmektedir. Çünkü itiraz yolunda başvuru konusu normun Anayasa'ya uygunluğunun denetimi, görülmekte olan somut bir dava aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İttüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açabilme hakkı Cumhurbaşkanı'na, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. Bu yolda dava açma süresi genel olarak iptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altmış gündür. Ancak kanunlara ve Anayasa değışikliklerine karşı şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açma süresi on gündür. Şekil bakımından denetleme sadece Cumhurbaşkanı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir.

İtiraz yoluna ise ancak kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri konu olabilir. Kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil bakımından Anayasa'ya aykırılığı da itiraz yolunun konusu olamaz. Bu yolda, bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Bu çerçevede itiraz yolunun koşulları şunlardır:

- Bakılmakta olan bir dava olmalıdır.
- Davaya bakmakta olan bir “mahkeme” olmalıdır.
- Davada uygulanacak bir kanun ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmü olmalıdır.
- Mahkeme uygulanacak hükmü Anayasa’ya aykırı görmeli veya aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varmalıdır.

Anayasa Mahkemesi iptal ve itiraz yolunda “ret” ya da “iptal” kararı verebilir. Ret kararı ilk ya da esas inceleme aşamasında verilebilir.

Anayasa Mahkemesinin norm denetimi incelemesi kapsamında verdiği bir karara erişebileceğiniz karekod ve kararın basın duyurusu, norm denetimi örneği olarak aşağıda yer almaktadır:

Norm Denetimi Basın Duyurusu

BASIN DUYURUSU

.../.../20...

ND/...

**Ortak Hayatın Yeniden Kurulamamasına Bağlı Olarak Boşanma Davası Açabilmeyi
Bazı Şartlara Bağlayan Kuralın Anayasa'ya Aykırı Olduğu**

Anayasa Mahkemesi 22/2/2024 tarihinde E.2023/116 numaralı dosyada, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin dördüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, iptal hükmünün kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir.

İtiraz Konusu Kural

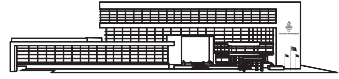
İtiraz konusu kuralda, boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliğinin temelinden sarsılmış sayılacağı ve eşlerden birinin talebi üzerine boşanmaya karar verileceği öngörülmektedir.

Başvuru Gerekçesi

Başvuru kararında özetle; kuralda belirtilen sürenin adil olmadığı, kural nedeniyle eşlerin uzun sürelerin sonunda boşanabildikleri, bu durumun herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu öngören anayasal hükümle bağdaşmadığı, kuralda öngörülen sürenin ilgililerin evlilik dışı ilişki yaşamalarına neden olduğu, bu suretle kuralla kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının yanı sıra devletin aileyi koruma yükümlülüğünün de ihlal edildiği belirtilerek kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Mahkemenin Değerlendirmesi

Ortak hayatın yeniden kurulamaması nedeniyle evlilik birliğinin temelinden sarsılmış sayılabilmesi için boşanma davasının reddine ilişkin kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç yıl geçmesi gerektiği öngörülmek suretiyle ailenin korunmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle boşanma davasının reddine ilişkin kararın kesinleş-

mesinden sonra ortak hayatın yeniden kurulamaması nedeniyle evlilik birliğinin temelinden sarsıldığından söz edebilmek için üç yıl geçmesi gerektiğinin öngörülmesi suretiyle Türk toplumunun temeli olarak kabul edilen aile kurumunun ayakta tutulmasının hedeflendiği görülmektedir.

Aile kurumunun anayasal önemini gözönünde bulundurmak suretiyle boşanmaya ilişkin usul ve esasları düzenleme konusunda kanun koyucunun takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda ortak hayatın yeniden kurulmaması nedeniyle evlilik birliğinin temelden sarsılmış sayılmasının şartlarını belirlemek de kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında kalmaktadır. Bununla birlikte kuralın boşanma kararı verilebilmesi önemli oranda güçleştirmemesi ve ortak hayata yeniden dönmek istemeyen ilgilileri makul olmayan süreler boyunca evlilik birliğini devam ettirmeye zorlamaması gerekir.

Dava konusu kuralda, boşanma kararı verilebilmesi için öncelikle daha önce açılmış bir boşanma davasının reddedilmiş olması şartı aranmaktadır. Boşanma davasında yazılı yargılama usulünün uygulandığı da gözönünde bulundurulduğunda ilke olarak anılan davanın reddedilmesi çok kısa sayılamayacak bir sürenin sonunda gerçekleşebilecektir. Öte yandan kurala göre ortak hayatın yeniden kurulamaması nedeniyle evlilik birliğinin temelinden sarsılmış sayılabilmesi için anılan ret kararının kesinleşmiş olması gerekmektedir. Ret kararına karşı ilgililerin kanun yoluna başvurmalarının mümkün olduğu dikkate alındığında kararın kesinleşmesinin de uzun bir süre alabileceği açıktır. Ayrıca kuralda ortak hayatın yeniden kurulamaması nedeniyle evlilik birliğinin temelinden sarsılmış sayılabilmesi için ret kararının kesinleşmesinden itibaren üç yıl geçmesi gerektiği öngörülmüştür. Buna göre boşanma kararı verilebilmesi için kuralda öngörülen süreç bir bütün olarak değerlendirildiğinde ortak hayatın yeniden kurulamadığı hâllerde makul olmayan bir süre boyunca ilgililerin boşanma kararı elde etmelerine imkân tanınmadığı görülmüş ve ortak hayatın yeniden kurulamadığı hâllerde evlilik birliğini uzun bir süre boyunca sona erdiremeyen ilgililere katlanamayacakları bir külfet yüklediği anlaşılmıştır.

Bu değerlendirmeler ışığında özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkı ile aile kurumunu koruma amacı arasında makul bir denge sağlamayan kuralın ölçülülük ilkesini *orantılılık* alt ilkesi yönünden ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anayasa Mahkemesi açıklanan gerekçelerle kuralın Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir.

Bu basın duyurusu Genel Sekreterlik tarafından kamuoyunu bilgilendirme amacıyla hazırlanmış olup bağlayıcı değildir.

2 Bireysel Başvuru

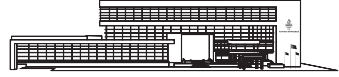
Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne 1954 yılında taraf olmuş; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını 1987'de, zorunlu yargılama yetkisini ise 1990 yılında kabul etmiştir. 2004 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle de başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere, Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere, kanunların üzerinde bir değer atfedilmiştir. Temel haklarla ilgili "evrensel ölçütlere" atıf yapan değişikliklerin son halkasını ise 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun açılması oluşturmuştur.

Bireysel başvurunun uygulamaya geçirilmesiyle, kamu gücünü kullanan kişi ve kurumların sebep olduğu hak ihlallerine karşı 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren anayasal yargı denetimi başlatılmıştır. Buna göre 23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla herkes, Anayasa'mızda güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yolu kapsamında verdiği bir karara erişebileceğiniz karekod ve kararın basın duyurusu, bireysel başvuru incelemesi örneği olarak aşağıda yer almaktadır.

Bireysel Başvuru Basın Duyurusu

BASIN DUYURUSU

.../.../20...

BB .../...

İstisnai Durumda Olanları Korumaya Yönelik Yasal Düzenlemelerin Eksikliği Nedeniyle Aile Hayatına Saygı Hakkının İhlal Edilmesi

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 25/7/2023 tarihinde 2020/10490 numaralı başvuruda Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Olaylar

Başvurucunun annesi ile evli olan B.V. başvurucuyu evlat edinme talebiyle aile mahkemesinde dava açmıştır. Mahkeme; başvurucunun altı yaşından itibaren B.V. ve annesi F.K. ile birlikte yaşadığını, B.V.nin başvurucunun her türlü eğitim ve bakım giderlerini karşıladığını, evlatlık ilişkisinin kurulmasında küçüğün menfaatinin bulunduğunu belirterek başvurucunun evlat edinilmesi yönünde izin verilmesine karar vermiştir.

Kararın gönderildiği ilçe nüfus müdürlüğünün ihbarı üzerine Cumhuriyet başsavcılığı, aradaki yaş farkının kanunda belirtilen sınırın altında olduğu gerekçesiyle evlatlık ilişkisinin kurulamayacağını belirterek başvurucu ile B.V. arasındaki evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını talep etmiştir. Talebi inceleyen aile mahkemesi, evlat edinilenin evlat edinenden en az on sekiz yaş küçük olması gerektiği yönündeki yasal şartın bulunmadığı gerekçesiyle davanın kabulüne ve evlatlık ilişkisinin iptali ile kaldırılmasına karar vermiştir. Bölge adliye mahkemesinin istinaf başvurusunu esastan reddetmesi üzerine yapılan temyiz başvurusu da reddedilmiş ve karar kesinleşmiştir.

İddialar

Başvurucu, evlatlık ilişkisinin kaldırılmasına karar verilmesi nedeniyle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

Mahkemenin Değerlendirmesi

Evlat edinilenle evlat edinilen arasında en az on sekiz yaş farkı olması kanunda kesin ve genel bir şart olarak yer almaktadır. Somut başvuruya konu olan yargılama sürecinde

de derece mahkemelerince evlat edinen ile evlat edinilen arasında olması gereken yaş farkına ilişkin yasal düzenlemeye ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Mahkemelerce söz konusu yaş farkının evlat edinme kurumunu koruduğu, kötüye kullanılmasını engellediği, çocuğun fiziksel gelişimi, evlenme yaşı gibi hususlar dikkate alındığında evrensel gerçekliğe ve çocuğun yararına uygun olduğu ifade edilmiştir. Anılan gerekçeler genel kuralın gerekliliğini ve önemini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte somut başvurunun değerlendirilmesi bakımından en önemli husus, evlat edinmede aranan yaş farkına ilişkin düzenlemenin kesin olmasının ve kanuni düzenlemelerde istisnai hallere yer verilmemesinin aile hayatına saygı hakkı kapsamında devletin yasal düzenlemeler yapma konusundaki pozitif yükümlülüğüne aykırılık teşkil edip etmediğidir. Asgari yaş farkına ilişkin şartın kesin şekilde düzenlenmesinin ve asgari yaş farkına ilişkin hiçbir istisnaya hukukumuzda yer verilmemesinin çocuğun üstün yararının gerektirdiği bazı zorunlu durumlarda mağduriyetlere yol açması muhtemeldir. Yaş farkının makul bir seviyede olduğu ve evlat edinmeye karar verilmesinin özellikle çocuğun üstün yararının korunması bakımından zorunluluk derecesinde gereklilik içermesi gibi ayrıksı durumlara özgü olarak kurala istisna olacak şekilde herhangi bir düzenleme mevzuatta bulunmamaktadır. Bu eksiklik, devletin çocukların aile ve toplum içindeki yerini belirleyen ve düzenleyen hukuk kurallarını oluşturma konusundaki pozitif yükümlülüğüne aykırılık oluşturabilir.

Somut olayda başvurucunun dört yaşından itibaren B.V.yi babası olarak bildiği, B.V'nin başvurucunun bakım ve gözetimini baba sıfatıyla uzun yıllar boyunca sürdürdüğü, hatta başvurucunun sonradan soyadı değişikliği yaparak B.V'nin soyadını edindiği hususları dikkate alındığında başvuru ile B.V. arasında doğal ve gerçek düzeyde çocuk-ebeveyn ilişkisinin fiilen olduğu açıktır. Öte yandan B.V. geçirdiği trafik kazası nedeniyle biyolojik olarak baba olamayacağını da süreçte ileri sürmüştür. Ayrıca başvuru, devam eden ve süregelen hukuki süreç içerisinde B.V. ile evlatlık ilişkisi kurulmasının yararına olacağını birçok kez ileri sürmüş, kamusal makamlarca da evlat edinmenin başvurucunun yararına olacağı ve aile ilişkilerinin korunmasına katkı sağlayacağı tespit edilmiştir.

Mevcut kuralın kesin ve genel olması, hiçbir istisnaya yer vermemesi somut olayda olduğu gibi çocuğun üstün yararının korunması ilkesine ve aile hayatı ilişkilerine zarar vermektedir. Bu değerlendirmeler ışığında düzenlemenin hiçbir istisna içermemesi ve zorunlu durumlar karşısında uygulayıcılara takdir alanı bırakmaması nedeniyle devletin aile hayatına saygı hakkının gerektirdiği yasal düzenlemeler oluşturma konusundaki pozitif yükümlülüklerinin yerine getirilmediği kanaatine varılmıştır. Söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi nedeniyle aile hayatına saygı hakkının

ihlal edildiği ve ihlalin doğrudan 4721 sayılı Kanun'da yer alan asgari yaş farkına ilişkin düzenlemede haklı ve kabul edilebilir istisnalara yer verilmemesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. İhlalin kanundan kaynaklandığının tespit edilmesi nedeniyle ve benzeri ihlallerin önüne geçilmesi bakımından kararın Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesine karar verilmiştir. Bunun yanında Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca ilgili kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla başvurulabileceği veya Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasının uygulanabileceği gözetilerek yeniden yargılama yapılmasında da hukuki yarar görülmüştür.

Anayasa Mahkemesi açıklanan gerekçelerle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Bu basın duyurusu Genel Sekreterlik tarafından kamuoyunu bilgilendirme amacıyla hazırlanmış olup bağlayıcı değildir.

3 Yüce Divan Yargılamaları

Anayasa Mahkemesi; Cumhurbaşkanı'nı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar. Yüce Divanda, savcılık görevini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

4 Siyasi Parti Kapatma Davaları

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, temelli kapatma yerine dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

5 Siyasi Partilerin Mali Denetimi

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar.

6 Yasama Dokunulmazlığı İşleri

Türkiye Büyük Millet Meclisince yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düştüğüne karar verilmesi durumunda karar tarihinden başlayarak yedi gün içerisinde ilgili üye ya da milletvekillerinden herhangi biri tarafından bu karara karşı iptal istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulabilir. Anayasa Mahkemesi iptal talebini on beş gün içinde kesin olarak karara bağlar.

7 Milletvekilliğinin Düşmesi İşleri

Milletvekilliğinin düşmesine Anayasa'nın 84. maddesinin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hâllerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya başka bir milletvekili Anayasa'ya, kanuna veya TBMM İçtüzüğü'ne aykırılığı iddiasıyla kararın iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini on beş gün içerisinde kesin karara bağlar.

8 Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Seçimi

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanını seçer.

ANAYASA MAHKEMESİNİN YAPISI

Ç. ANAYASA MAHKEMESİNİN YAPISI

1 Üyelerin Seçimi

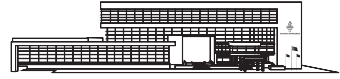
Anayasa Mahkemesi on beş üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar

arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırk beş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent ünvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıl için seçilir. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılır. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi hâlinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması hâlinde de Anayasa Mahkemesi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

Anayasa Mahkemesi Başkanı, Başkanvekilleri ve Üyeleri aşağıdaki gibidir:

Anayasa Mahkemesi Başkanı Kadir Özkaya'dır. Anayasa Mahkemesi Başkanvekilliği görevlerini Basri Bağcı ve İrfan Fidan yürütmektedir. Anayasa Mahkemesi Üyeleri ise Prof. Dr. Engin Yıldırım, Rıdvan Güleç, Doç. Dr. Recai Akyel, Prof. Dr. Yusuf Şevki Hakyemez, Yıldız Seferinoğlu, Selahaddin Menteş, Kenan Yaşar, Muhterem İnce, Yılmaz Akçil, Prof. Dr. Ömer Çınar, Doç. Dr. Metin Kıratlı ve Şaban Kazdal'dır. (Nisan 2026 tarihi baz alınmıştır).

2 Genel Kurul

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, Başkan ve iki başkanvekili dâhil on beş üyeden oluşur. Genel Kurul, Başkan'ın veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında, Başkan hariç en az on üye ile toplanır ve salt çoğunlukla karar alır. Ancak anayasa değişikliğinin iptaline, siyasi partilerin kapatılmasına ya da devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Norm denetimi, Yüce Divan yargılamaları, siyasi parti kapatma davaları, siyasi partilerin mali denetimi, yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşü-

rülmesi kararlarına karşı yapılan başvuruları incelemek ve Bölümler tarafından sevk edilen bireysel başvuruları karara bağlamak Genel Kurulun görevleridir.

3 Bölümler

Bölümler bir başkanvekili başkanlığında altışar üyeden oluşur ve bir başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Başkan, Bölüm çalışmalarına katılmaz. Bölümler kararlarını salt çoğunlukla alır.

Bölümlerin asli görevi Komisyonlar tarafından kabul edilebilir bulunan bireysel başvuruların esasını inceleyip karara bağlamaktır. Ancak komisyon üyelerinin kabul edilebilirlik konusunda ilke kararı alınmasını gerekli gördüğü hâllerde başvuru Bölüm önüne gönderilmekte ve başvurunun kabul edilebilirlik incelemesi de Bölüm tarafından yapılabilmektedir.

4 Komisyonlar

Mahkeme bünyesinde, her bir bölüm altında üçer olmak üzere toplam altı Komisyon bulunmaktadır. Her bir komisyon iki üyeden oluşmaktadır. Komisyonlar oybirliği ile karar alır. Oybirliği sağlanamayan dosyalar Bölümlere gönderilir.

Komisyonlar, kabul edilebilirlik ya da kabul edilemezlik karar taslaklarını karara bağlar. Komisyonlar, önlerindeki bir başvurunun Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsam ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşıyıp taşımadığının, başvurunun önemli bir zarara uğrayıp uğramadığının tespiti ve başvurunun çözümünün bir ilke kararını gerektirmesi veya alınacak kararın Mahkeme tarafından verilmiş başka bir karar ile çelişebilecek nitelikte olması hâllerinde kabul edilebilirlik hususunu karara bağlamadan başvuruyu ilgili Bölüme gönderir.

5 Araştırma ve İctihat Birimi (Ar-İç)

Mahkeme kararlarını izleyerek içtihadın geliştirilmesi ve tanıtımı için çalışmalar yapmak, içtihat farklılıklarının önlenmesine yönelik önerilerde bulunmak ve bu amaçlarla istatistikler ve araştırma raporları hazırlamakla görevli birimdir. Bir başraportörün gözetiminde yeterli sayıda raportör ve personelden oluşur.

Araştırma ve İctihat Biriminin görevleri şunlardır:

a) Rapor ve karar taslaklarını, Genel Kurulda ve Bölümlerde görüşülmesinden önce içtihat uyumluluğu ve gelişimi ile hukuk dili ve yazım kuralları yönünden inceleyerek gerekli gördüğünde ilgili rapor ya da karar taslağı ile birlikte Genel Kurul ya da Bölü-

me sunulmak üzere, bunların birime ulaştırılmasından itibaren bir hafta içinde görüş hazırlamak,

b) Komisyonlar veya Bölümlerce kabul edilen kararlar arasında içtihat uyuşmazlığını tespit ettiği takdirde durumu bir rapor ile ilgili Bölüm Başkanı'nın ve Başkan'ın dikkatine sunmak,

c) Başkan ya da başkanvekillerinin talebi üzerine rapor ve kararların hazırlanmasına yönelik araştırma ve inceleme raporları hazırlamak ve bunları üye ile raportörlerin yararlanmasına sunmak,

ç) Genel Kurul, Bölümler ve Komisyonlarca verilen ve içtihat açısından önem arz eden kararları takip ederek bu konuda Mahkeme birimlerinde görev yapanların bilgilendirilmesi için dokümanlar hazırlamak ve gerekli çalışmaları yapmak,

d) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile diğer uluslararası yargı organları ve diğer yüksek mahkemelerin içtihatlarını takip etmek, Mahkeme içtihadı açısından önemli görülen konularda bilgi notları hazırlamak,

e) Her yıl yayımlanmak üzere Genel Kurul, Bölümler veya Komisyonlar tarafından verilen ilkesel nitelikteki ve önemli kararları tespit etmek.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

D. ULUSLARARASI İLİŞKİLER

① Dünya Anayasa Yargısı Konferansı (WCCJ)

Beş kıtadan (Afrika, Amerika, Asya, Avustralya/Okyanusya ve Avrupa) 119 anayasa mahkemesini/konseyini ve yüksek mahkemeyi bir araya getiren Dünya Anayasa Yargısı Konferansı; demokrasi, insan haklarının korunması ve hukukun üstünlüğünün bir ana unsuru olarak anayasa yargısını teşvik etmektedir.

Türk Anayasa Mahkemesi, 2013 yılında Dünya Anayasa Yargısı Konferansına üye olmuştur. Mahkememiz, Seul'de gerçekleştirilen 3. Kongre'de Büro üyeliğine seçilmiş ve Vilnius'ta gerçekleştirilen 4. Kongre'ye kadar (2015-2017) bu görevi yürütmüştür. Türk Anayasa Mahkemesi, Bali'de gerçekleştirilen 5. Kongre'de Büro üyeliğine üç yıllık bir süre için yeniden seçilmiştir (2022-2025).

② Asya Anayasa Mahkemeleri ve Muadili Kurumlar Birliği (AAMB)

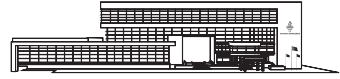
Asya'da demokrasinin, hukukun üstünlüğünün, temel hak ve özgürlüklerin gelişimini teşvik etmek amacıyla Haziran 2010 tarihinde anayasa hukuku alanında kurulan bölgesel bir kuruluştur. Anayasal hukuk ve insan hakları alanında faaliyet gösteren yargı kurumlarının bağımsızlıklarını güçlendirmek ve dolayısıyla temel hukuk ilkelerini ve insan haklarını incelemek bu kuruluşun temel amaçlarıdır.

AAMB Kuruluş Kongresi 20-24 Mayıs 2012 tarihleri arasında Seul'de "Asya'da Anayasa Yargısının Bugünü ve Geleceği" teması ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin AAMB üyeliği bu ilk Kongre sırasında resmîyete kavuşmuştur.

Türk Anayasa Mahkemesi, 2012 yılında Güney Kore'nin Seul şehrinde gerçekleştirilen AAMB Kuruluş Kongresinde dönem başkanlığını devralmış ve 2012-2014 yılları arasında dönem başkanlığı yapmıştır.

Birliğin Ortak Daimî Sekreteryası; Ankara (Türkiye) merkezli Eğitim ve İnsan Kaynakları Geliştirme Merkezi, Cakarta (Endonezya) merkezli Planlama ve Koordinasyon Daimî Sekreteryası ve Seul (Güney Kore) merkezli Araştırma ve Geliştirme Daimî Sekreteryası olmak üzere üç birimden oluşmaktadır.

Türk Anayasa Mahkemesi; Eğitim ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Merkezi rolüyle AAMB faaliyet alanı çerçevesinde yaz okulu, çalıştay ve benzeri programlar düzenlemek, söz konusu programlara katılan üye temsilcilerine eğitim materyalleri temin

etmek ve düzenlediği programlar kapsamında üye temsilcilerinin katılımını koordine etmek gibi görevleri yürütmektedir. Bu kapsamda Türk Anayasa Mahkemesi, anayasa mahkemeleri veya anayasa yargısı alanında faaliyet gösteren kurumlardan hâkim ve hukukçular, hâkim yardımcılar, hukuk uzmanları, danışmanları veya hukuk personellerine yönelik AAMB Yaz Okulu programını düzenlemektedir. İlki 2013 yılında düzenlenen Yaz Okulu programları düzenli olarak her yıl gerçekleştirilmektedir.

③ Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı (CECC)

Avrupa anayasa mahkemeleri ile anayasal denetim yapan muadili kurumları bir araya getirmek amacıyla 1972 yılında Hırvatistan, Dubrovnik'te kurulmuştur. 1987 yılında Konferans'a üye olan Türk Anayasa Mahkemesi, kuruluşun ilk üyelerindedir.

Konferansın VIII. Kongresi, 1990 yılında Türk Anayasa Mahkemesi tarafından Ankara'da düzenlenmiştir. Demokrasi ve hukukun üstünlüğünün güvence altına alınması ve uygulanması Konferansın ana gayeleri arasındadır. Ayrıca anayasa mahkemelerinin bağımsızlıklarını artırmak için gerekli adımların atılmasını hedefleyen Konferansın amaçları arasında Avrupa anayasa mahkemeleri ve benzer kurumlar arasındaki daimî ilişkinin sürdürülmesi de yer almaktadır.

④ Afrika Anayasa Yargısı Konferansı (CCJA)

Türk Anayasa Mahkemesinin 5 Ekim 2017 tarihi itibarıyla gözlemci kurum statüsünde yer aldığı Afrika Anayasa Yargısı Konferansı, Afrika'da anayasa yargısının desteklenmesi ve bu alanda bilgi ve deneyim alışverişine imkân sağlanması için iki kongre arasında bir uluslararası seminer düzenlemektedir. CCJA bünyesinde her iki yılda bir kongre organize edilmektedir.

⑤ İslam Dünyası Anayasa Yargısı Konferansı (İDAY)

İslam dünyasında anayasa yargısı yetkisini kullanan 30 anayasa mahkemesi ve yüksek mahkemeyi bir araya getiren İslam Dünyası Anayasa Yargısı Konferansı (İDAY), İslam ülkelerinde adalet, hukukun üstünlüğü, demokrasi, temel hak ve özgürlükler gibi anayasal değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini amaçlamaktadır.

İslam dünyasında anayasal yargı yetkisini kullanan anayasa mahkemeleri, yüksek mahkemeler/kurullar ve muadili kurumlar arasında etkin ve yapıcı bir diyalogun sağlanması hedefiyle kalıcı bir yargı platformu oluşturulması fikrine istinaden kurulan İDAY'ın kuruluş kongresi, 24 Aralık 2022 tarihinde İstanbul/Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmıştır. Kongreye İslam dünyasından 32 ülkenin anayasa mahkemesinin/yüksek

mahkemenin başkanı, temsilcileri ile anayasa yargısı yetkisi kullanan ilgili uluslararası kurumların başkanları katılmıştır. İDAY'ın ilk dönem başkanlığını ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi yürütmüştür.

6 Türk Dünyası Anayasa Yargısı Konferansı (TÜRK-AY)

Türk Devletleri Teşkilatına üye/gözlemci ülkelerin anayasa mahkemeleri ve konseyleri arasında kurulan Türk Dünyası Anayasa Yargısı Konferansı (TÜRK-AY), Türk Devletleri Teşkilatı üyesi/gözlemci ülkelerde hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını koruma ve güçlendirme, ortak meselelere ilişkin görüş ve tecrübe alışverişinde bulunma, iş birliğini geliştirme ve diyalogu artırma hedefleriyle hareket etmektedir.

TÜRK-AY Kuruluş Kongresi 27 Nisan 2022 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi ev sahipliğinde, üye mahkeme ve konsey başkan ve temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kongrenin sonunda, TÜRK-AY'ın Kuruluşuna İlişkin İstanbul Deklarasyonu kabul edilmiştir.

24 Aralık 2022 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda, TÜRK-AY Tüzüğü üyeler tarafından kabul edilerek imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, TÜRK-AY'ın birinci dönem başkanlığına seçilmiştir.

7 Balkan Ülkeleri Anayasa Mahkemeleri Forumu

Balkan ülkelerinde anayasal değerlerin koruyucuları ve demokrasi ile insan haklarının garantörleri olan anayasal yargı organları arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesinin yanı sıra anayasa yargısı alanındaki güncel konuların tartışılması ve iyi uygulamaların düzenli olarak paylaşıldığı bir platform oluşturulması amacıyla 27 Ekim 2023 tarihinde Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da Balkan Anayasa Mahkemeleri Forumunun Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Mutabakat Zaptının imzalanmasıyla birlikte Arnavutluk, Bulgaristan, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemeleri Balkan Anayasa Mahkemeleri Forumunun kurucu üyeleri arasında yer almıştır.

8 İkili İş Birliği Protokolleri

Anayasa Mahkemesi, karşılıklı iş birliği faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla otuz iki ülke anayasa mahkemesi/yüksek mahkeme ile iş birliği mutabakat zaptı imzalamıştır.

İSTATİSTİKLER

1. BİREYSEL BAŞVURU İSTATİSTİKLERİ

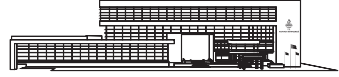
Tablo 1: Yıllara Göre Yapılan ve Sonuçlandırılan Bireysel Başvuru Sayıları

	YAPILAN BAŞVURU	SONUÇLANAN BAŞVURU*	SONUÇLANMA ORANI
2012	1.342 TOPLAMIN %0,2'si	4 TOPLAMIN %0,1'i	%0
2013	9.897 TOPLAMIN %1,4'ü	4.927 TOPLAMIN %0,8'i	%50
2014	20.578 TOPLAMIN %2,9'u	10.923 TOPLAMIN %1,8'i	%53
2015	20.376 TOPLAMIN %2,9'u	15.367 TOPLAMIN %2,5'i	%75
2016	80.756 TOPLAMIN %11,3'ü	16.088 TOPLAMIN %2,6'si	%20
2017	40.530 TOPLAMIN %5,7'si	89.652 TOPLAMIN %14,4'ü	%221
2018	38.186 TOPLAMIN %5,3'ü	35.365 TOPLAMIN %5,7'si	%93
2019	42.971 TOPLAMIN %6,0'i	39.196 TOPLAMIN %6,3'ü	%91
2020	40.402 TOPLAMIN %5,7'si	45.143 TOPLAMIN %7,2'si	%112
2021	66.121 TOPLAMIN %9,3'ü	45.180 TOPLAMIN %7,3'ü	%68
2022	109.779 TOPLAMIN %16,9'u	73.269 TOPLAMIN %11,8'i	%67
2023	108.816 TOPLAMIN %16,7'si	110.001 TOPLAMIN %17,7'si	%101
2024	70.699 TOPLAMIN %9,9'u	66.798 TOPLAMIN %10,7'si	%94
2025	64.321 TOPLAMIN %9,0'i	71.175 TOPLAMIN %11,4'ü	%111
	TOPLAM 714.774 BAŞVURU	623.088 SONUÇLANAN	%87,2 SONUÇ ORANI

* İdari ret kararı verildiğinde dosya kapatıldığı ve idari redde itiraz kabul edildiğinde tekrar dosyanın açılması veya derdest dosyalardaki birleştirme ve/veya ayırma işlemleri nedeniyle karara bağlanan dosya sayılarında önceki istatistiklere göre bir miktar azalış veya artış olabilmektedir.

** OHAL kapsamında yapılan başvurular hariç 2016 yılında yapılan başvuruların karşılama oranı % 85'tir.

*** OHAL Komisyonu kurulması üzerine başvuru yollarının tüketilmemiş olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararıyla sonuçlandırılan 72.134 dosya hariç 2017 yılında yapılan başvuruları karşılama oranı % 90'dır.

Tablo 2: 2025 Yılında Sonuçlandırılan Başvuruların Karar Türüne Göre Dağılımı

	TOPLAM	YÜZDE
İDARİ RET*	515	%0,7
KABUL EDİLEMEZLİK	65.543	%92,1
EN AZ BİR HAKKIN İHLALİ	4.750	%6,7
HAKKIN İHLAL EDİLMEDİĞİ	185	%0,3
DİĞER**	182	%0,3

* İdari ret kararı verildiğinde dosya kapatıldığı ve idari redde itiraz kabul edildiğinde tekrar dosyanın açılması veya derdest dosyalardaki birleştirme ve/veya ayırma işlemleri nedeniyle karara bağlanan dosya sayılarında önceki istatistiklere göre bir miktar azalış veya artış olabilecektir.

** Düşme, dosya kapatma, başvurunun reddi.

Tablo 3: Sonuçlandırılan Başvuruların Karar Türüne Göre Dağılımı

	TOPLAM	YÜZDE
İDARİ RET*	14.265	%2,3
KABUL EDİLEMEZLİK	522.019	%83,7
EN AZ BİR HAKKIN İHLALİ	82.753	%13,3
HAKKIN İHLAL EDİLMEDİĞİ	1.689	%0,3
DİĞER**	2.362	%0,4

TOPLAM **623.088** KARAR

* İdari ret kararı verildiğinde dosya kapatıldığı ve idari redde itiraz kabul edildiğinde tekrar dosyanın açılması veya derdest dosyalardaki birleştirme ve/veya ayırma işlemleri nedeniyle karara bağlanan dosya sayılarında önceki istatistiklere göre bir miktar azalış veya artış olabilecektir.

** Düşme, dosya kapatma, başvurunun reddi

Tablo 4: İhlal Kararlarının Hak ve Özgürlüklere Göre Dağılımı

	TOPLAM	YÜZDE
Makul sürede yargılanma hakkı	56.443	66,8%
Adil yargılanma hakkı*	8.765	10,4%
Mülkiyet hakkı	6.940	8,2%
İfade özgürlüğü	4.896	5,8%
Özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı	2.131	2,5%
Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı	1.747	2,1%
Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı	1.225	1,4%
Kötü muamele yasağı	1.183	1,4%
Sendika hakkı	441	0,5%
Yaşam hakkı	329	0,4%
Maddi ve manevi varlığın korunması hakkı	169	0,2%
Örgütlenme özgürlüğü	91	0,1%
Suç ve cezaların kanuniliği ilkesi	69	0,1%
Eğitim hakkı	52	0,1%
Din ve vicdan özgürlüğü	13	0,0%
Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı	18	0,0%
Bireysel başvuru hakkı	5	0,0%
Hükmün denetlenmesini talep etme hakkı	2	0,0%

TOPLAM 84.519

* Bir başvuruda birden fazla hak veya özgürlüğün ihlal edildiğine karar verilebilmektedir. Ayrımcılık yasağına ve etkili başvuru hakkına dair ihlaller diğer hak ve özgürlüklerle bağlantılı olarak verildiğinden bunlara ilişkin veriler tablodaki hak ve özgürlükler içerisine dâhil edilmiştir.

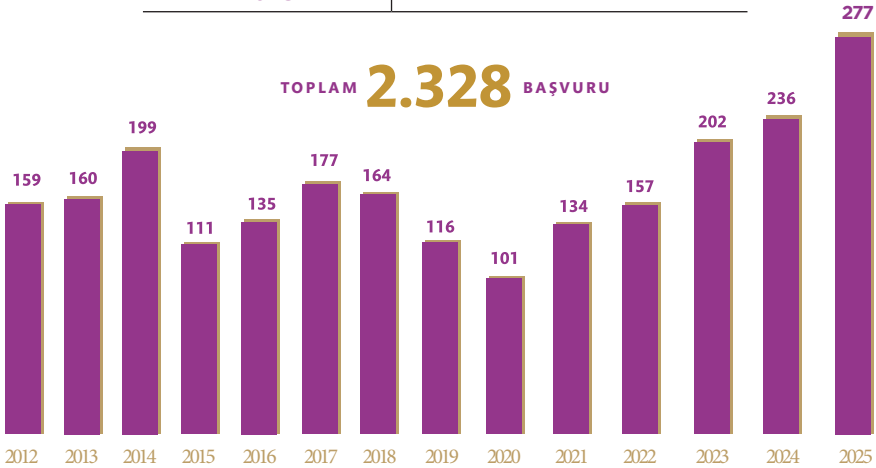
** Masumiyet karinesi yönünden verilen ihlal kararları adil yargılanma hakkındaki istatistiklere dâhil edilmiştir.

2. NORM DENETİMİ İSTATİSTİKLERİ

Tablo 1: Yıllara Göre Gelen İptal Davası ve İtiraz Başvurusu Sayısı

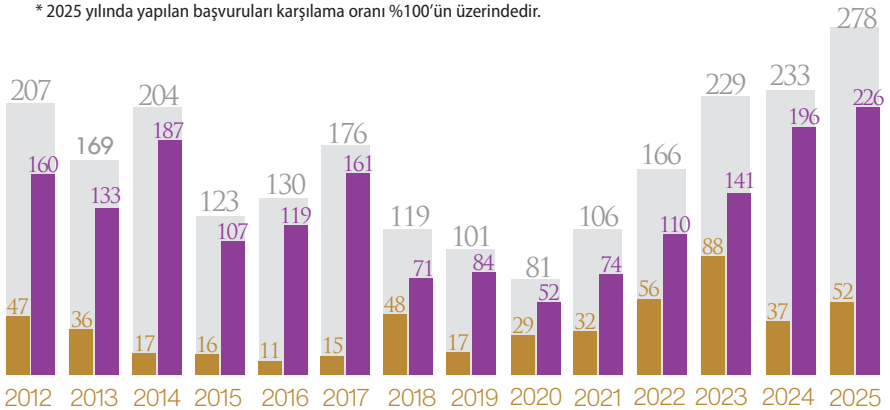
	İptal Davası - İtiraz Başvurusu Sayısı
2012	159
2013	160
2014	199
2015	111
2016	135
2017	177
2018	164
2019	116
2020	101
2021	134
2022	157
2023	202
2024	236
2025	277

Tablo 2: Yıllara Göre Sonuçlandırılan İptal Davası ve İtiraz Başvurusu Dağılımı

	Sonuçlandırılan İptal Davası	Sonuçlandırılan İtiraz Başvurusu	Toplam
2012	47	160	207
2013	36	133	169
2014	17	187	204
2015	16	107	123
2016	11	119	130
2017	15	161	176
2018	48	71	119
2019	17	84	101
2020	29	52	81
2021	32	74	106
2022	56	110	166
2023	88	141	229
2024	37	196	233
2025*	52	226	278
TOPLAM	501	1.821	2.322

* 2025 yılında yapılan başvuruları karşılama oranı %100'ün üzerindedir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

Avrupa Birliği tarafından
eş-finance edilmektedir.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Anayasa Mahkemesi
Tanıtım Filmi

Anayasa Tarihi
Galerisi

Bu Proje, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmekte ve Avrupa Konseyi tarafından yürütölmektedir.
Projenin nihai yararlanıcısı Anayasa Mahkemesidir.

ANAYASA MAHKEMESİNİN TEMEL HAKLAR ALANINDAKİ KARARLARININ ETKİLİ ŞEKİLDE UYGULANMASININ DESTEKLENMESİ Avrupa Birliği - Avrupa Konseyi Ortak Projesi

www.anayasa.gov.tr

Ahlatlıbel, İncek Şht. Savcı Mehmet Selim Kiraz Bly

No:4, 06805 Çankaya/ANKARA

T: +90 (312) 463 73 00 F: +90 (312) 463 74 00

✉ /AYMBASKANLIęI E-mail: tcc@anayasa.gov.tr

www.coe.int/tr/web/ankara

Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi

R. Tagore Cad. No: 10/8 06550 Çankaya / ANKARA

T: +90 (312) 468 84 64 F: +90 (312) 468 84 06

✉ /CoEAnkara